Sosiaali- ja terveydenhuollon ohjausosasto 15.6.2020
Outi Äyräs-Blumberg

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN LAUSUNTO PERUSTUSLAKIVALIOKUNNALLE HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ LAIKSI TARTUNTATAUTILAIN VÄLIAIKAISESTA MUUTTAMISESTA (HE 101/2020 VP)

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä lausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta. Sosiaali- ja terveysministeriö lausuu asiasta seuraavaa:

Tartuntatautilakia esitetään muutettavaksi niin, että se mahdollistaa koronaviruksen tartuntaketjujen katkaisua tehostavan tietojärjestelmän toteuttamisen koronavirukselle mahdollisesti altistuneiden henkilöiden tavoittamiseksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilapäiseksi tehtäväksi säädettäisiin mobiiliteknologiaa hyödyntävän tietojärjestelmän tarjoaminen. Tietojärjestelmä koostuisi mobiilisovelluksesta ja taustajärjestelmästä. Mobiilisovelluksen käyttäminen olisi väestölle maksutonta ja vapaaehtoista. Kansaneläkelaitos ylläpitäisi taustajärjestelmää Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen lukuun. Laissa säädettäisiin myös tietojärjestelmän käytön yhteydessä tapahtuvasta henkilötietojen käsittelystä ja niiden suojasta.

Tavoitteet

Tavoitteena on, että mobiilisovelluksen avulla henkilö voi itse osallistua koronaviruksen leviämisen estämiseen. Henkilö saisi tiedon mahdollisesta altistumisestaan mobiilisovelluksen välityksellä. Mobiilisovelluksen avulla myös ne henkilöt, joita viruksen kantaja ei tunne tai muista tavanneensa, saisivat tiedon mahdollisesta altistumisestaan ja heidät voitaisiin tavoittaa nopeammin ja tehokkaammin. Tiedon mahdollisesta altistumisesta saaneella henkilöllä olisi mahdollisuus seurata oireitaan aktiivisesti, saada lisätietoa ja ohjeita sekä täten myös ryhtyä mahdollista tartunnan leviämistä estäviin toimiin. Henkilö voisi välittää sovelluksesta saamansa tiedon mahdollisesta altistumisestaan terveydenhuoltoon ja saada tietoa siitä, miten hänen tulisi toimia. Mobiilisovellus tehostaisi siten osaltaan tartuntaketjujen katkaisemista ja niiden jäljittämistä.

Ehdotettu tietojärjestelmä ei korvaisi tai automatisoisi nykyistä terveydenhuollon toimintayksikössä tehtävää jäljittämistyötä, jossa altistuneisiin otetaan yhteyttä, mutta sen avulla voidaan saada kattavammin tietoa mahdollisista altistuneista. Tietojärjestelmä voisi nopeuttaa altistuneiden tavoittamista sekä niiden henkilöiden, joilla on oireita, ohjaamista testeihin ja hoitoon.

Ehdotetun tietojärjestelmän tuomaan lisähyötyyn vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa se, kuinka moni ottaa mobiilisovelluksen käyttöön (kattavuus väestössä) ja kuinka aktiivisesti he pitävät bluetooth-yhteyttä päällä, ihmisten motivaatio sovelluksen käyttöön pitkällä aikavälillä, kuinka moni käyttäjä jakaa

tiedon mahdollisesta altistumisestaan terveydenhuoltoon ja miten usein terveysviranomainen joutuu tekemään päällekkäistä työtä, kun jäljityksessä otettaisiin osassa tapauksia samaan henkilöön yhteyttä perustuen sekä tartunnan saaneen haastatteluun että tietojärjestelmästä saadun mahdollista altistumista koskevan tiedon kautta.

Yleiskuvaus tietojärjestelmästä

Ehdotetun tietojärjestelmän avulla mahdollisesti taudille altistuneiden tavoittaminen toteutettaisiin mobiililaitteiden bluetooth-teknologiaa hyödyntämällä siten, että laitteeseen tallentuu tiedot henkilöiden kohtaamisista. Tietojärjestelmä koostuisi henkilöiden vapaaehtoisesti käyttöön ottamista mobiilisovelluksista sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen hallinnoimasta taustajärjestelmästä. Tietojärjestelmä tallentaisi yksilöllisiä pseudonyymisiä tunnisteita, jolloin yksittäiset, lähikontaktissa olleet henkilöt eivät olisi niistä suoraan tunnistettavissa. Tietojärjestelmä ei tallentaisi paikkatietoa.

Kun mobiilisovelluksen käyttöön ottaneet henkilöt kohtaavat, mobiilisovellukset tallentaisivat toistensa vahvasti salatut kontaktitiedot hajautetusti käyttäjien mobiililaitteisiin. Tallennettavat kontaktitiedot olisivat yksilölliset pseudonyymiset tunnisteet, kontaktin ajankohta, kesto ja bluetooth-signaalin vahvuus. Yksittäiset henkilöt eivät olisi kontaktitiedoista suoraan tunnistettavissa, eikä henkilöille itselleen esitettäisi mobiilisovelluksen tallentamia kontaktitietoja.

Jos sovelluksen käyttöön ottaneella henkilöllä vahvistetaan covid-19-tartunta, hän saisi kunnan tai sairaanhoitopiirin kuntayhtymän terveydenhuollossa asioidessaan avauskoodin, jonka avulla hän voisi välittää oman pseudonyymisen tunnisteensa taustajärjestelmään. Kun muiden henkilöiden mobiilisovellukset ottavat yhteyttä taustajärjestelmään, se lähettäisi tartunnan saaneiden henkilöiden pseudonyymiset tunnisteet kunkin käyttäjän puhelimessa olevalle sovellukselle. Puhelimen sovellus vertaisi tartunnan saaneiden pseudonyymisiä tunnisteita puhelimessa oleviin, mobiilisovellusten kohtaamisissa tallennettuihin pseudonyymisiin tunnisteisiin ja päättelisi vertaamisen perusteella, onko altistuminen mahdollisesti tapahtunut. Jos mahdollinen altistuminen on tapahtunut, sovellus ilmoittaisi tästä kyseiselle henkilölle ja antaisi hänelle toimintaohjeet.

Tämän jälkeen tartunnalle mahdollisesti altistunut henkilö voisi itse niin halutessaan jakaa tiedon mahdollisesta altistumisestaan, mahdollisista oireistaan sekä yhteystietonsa terveydenhuollon toimivaltaisille viranomaisille. Henkilön ilmoittamat tiedot tallennettaisiin tätä tarkoitusta varten luotuun väliaikaiseen rekisteriin yhteydenottoa varten. Jos henkilöön otettaisiin yhteyttä, terveydenhuollossa tehdään mahdolliset potilasasiakirjamerkinnät, joihin sovelletaan potilaslain säännöksiä.

Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Lakiehdotus on merkityksellinen perustuslain 10 §:ssä säädetyn yksityiselämän suojan ja henkilötietojen suojan kannalta. Ehdotus on merkityksellinen myös EU:n perusoikeuskirjan kannalta, jonka 7 artiklassa turvataan yksityiselämän suoja ja 8 artiklassa jokaisen oikeus henkilötietojensa suojaan. Esityksen mukaan henkilötietojen käsittely perustuisi EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan e alakohtaan ja erityisten henkilötietoryhmien osalta 9 artiklan 2 kohdan i alakohtaan. Henkilön antama hyväksyntä tietojen siirtämiseen täydentäisi tätä oikeusperustaa henkilötietojen käsittelyn suojatoimena. Käsiteltävät tiedot ovat lähtökohtaisesti pseudonyymisiä ja niiden käsittely ja siirtäminen on minimoitu. Henkilö voisi milloin tahansa poistaa käyttöön ottamansa sovelluksen mobiililaitteestaan. Henkilöllä ei olisi tartuntatautilain 22 §:n mukaista velvollisuutta ilmoittaa sovelluksesta saamiaan tietoja lääkärille. Pelkkää sovelluksesta saatua tietoa mahdollisesta altistumisesta ei myöskään voitaisi ehdotuksen mukaan käyttää tartuntatautilain 60 §:ssä tarkoitetun karanteenipäätöksen perusteena.

Ehdotetun sääntelyn tarkoituksena on, että covid-19-epidemian etenemistä voitaisiin hallita kansalaisten vapaaehtoisilla toimilla ja tavanomaisen lainsäädännön antamien toimivaltuuksien puitteissa, eikä tulisi tarvetta ottaa käyttöön valmiuslain mukaisia, perusoikeuksiin syvemmin puuttuvia rajoitustoimia. Epidemian tehokas hallinta on välttämätöntä ihmisten elämän, terveyden ja huolenpidon suojelemiseksi sekä sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän ylikuormitustilanteiden estämiseksi. Ehdotuksen mukaan laki olisi voimassa määräaikaisesti, ja tämä on myös EU:n yhteisten periaatteiden mukaista. Koronavirusepidemian kehittymistä ja päättymisajankohtaa on kuitenkin ennalta vaikea arvioida. Sovellus ja siihen liittyvä taustajärjestelmä olisivat käytössä vain käynnissä olevan koronavirusepidemian ajan ja tallennetut tiedot tulisi poistaa viivytyksettä, kun järjestelmän käytöstä luovutaan.

Hallitussihteeri Outi Äyräs-Blumberg

JAKELU Perustuslakivaliokunta